

Uusi tutkimus siirtoväestä ruotsinkielisillä alueilla

Arvio teoksesta Roselius, Aapo & Tuomas Tepora. *Muukalaisten invaasio. Siirtoväki Suomen ruotsinkielisillä alueilla 1940–1950*. Helsinki: Kustantamo S & S. 2020. 317 s. ISBN 978-951-52-5013-1.

Petri Karonen

Historian dosentit Aapo Roselius ja Tuomas Tepora ovat julkaisseet pitkään kypsyttelyn tutkimuksensa, jossa käsitellään Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden väestön vaiheita toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen vuoteen 1950 saakka. Tekijät keskittyvät ennen muuta karjalaisen siirtoväen saapumiseen ja olemiseen ruotsinkielisillä alueilla Pohjanmaalla ja Uudellamaalla. Kirjan tavoitteena on kertoa, ”miten suomen ja ruotsin kielen välinen suhde nousi sodan aikana ja sen jälkeen keskeiseksi poliittiseksi kiistaksi ja miten ruotsinkielisille seuduille sijoittuneiden karjalaisten ja paikallisten kohtaaminen sujui” (s. 7). Lisäksi tekijöiden tavoitteena on tehdä kuvaus ”kaunistelematta ja moniäänisesti karjalaisten asuttamiseen liittyneistä ristiriidoista ja jännitteistä suuren yhteiskunnallisen muutoksen keskellä. Kieliriitelyn [sic] juoksuhautojen ja karjalaisten asuttamisen haasteiden kautta kirjamme kertoo sodan uuvuttamasta yhteiskunnasta, joka oli jättämässä taakseen maitolaiturit ja siirtymässä yskähdellen moderniin aikakauteen.” (s. 8.) Pääsääntöisesti kronologisesti etenevä teos on jaettu neljään pääosaan ja 36 alalukuun. Pääosat on ytimekkäästi nimetty otsikoilla *Tunnustelua*, *Mullistus*, *Järkytys* ja *Torjunta*.

Roselius ja Tepora ovat Suomen itsenäisyyden ajan alkupuolen asiantuntijoita, mikä näkyy käsittelyn varmuutena ja pääsääntöisesti onnistuneena isojen ja pienten asioiden sekä makro- ja mikrotasojen yhdistämisenä. Teos käsittelee kenties suhteellisesti eniten Suomen historiassa tutkittua ajanjaksoa, joten on varsin luonnollista, että siinä kerrataan monista yhteyksistä tuttuja poliittisen ja sotahistorian tapahtumia. Silti ilman niitä problematiikkaa olisi vaikea sovittaa kokonaisuuden osaksi.

Koska teemasta on kirjoitettu suhteellisen paljon, on luonnollista, että joitakin aiempia esityksiä jää hyödyntämättä. Tässä tapauksessa kyse on ennen muuta talous- ja hallintohistoriallisesti suuntautuneesta tutkimuksesta, kun taas poliittinen historia on hyvin edustettuna. Avuksi olisivat olleet ainakin Ilkka Nummelan tutkimus (1993) sota- ja jälleenrakennusajan taloudellisista rasituksista, kokonaisteos *Viipurin läänin historia*

VI. *Karjala itärajan varjossa* (2010) sekä Alex Snellmanin artikkeli (2012) Suomen aatelista ja suurtiloista 1800–1900-luvuilla.

Siirtoväen monitahoinen asuttaminen ruotsinkielisillä alueilla

Siirtoväen sodan jälkeiseen asemaan liittyneitä intressiryhmiä oli monia, sillä yli 400 000 ihmisen uudelleenasuttaminen oli vakava yhteiskunnallinen kriisi. Talvisodan päättymistä seuranneen noin vuoden aikana kotinsa jättäneitä kohtaan tunnettiin laajaa myötätuntoa ja erityisesti Karjalan Liitto onnistui tuolloin saamaan läpi monet vaatimuksistaan. Keväällä 1941 asenneilmasto kuitenkin muuttui ja omat agendansa oli niin RKP:llä kuin Maalaisliitollakin, jonka eduskuntaryhmästä enemmän kuin joka neljäs oli alun perin valittu tehtäviinsä luovutetuilta alueilta. Jatkosodan jälkeen toukokuussa 1945 hyväksytyyn maanhankintalakiin liittyi oma ongelmatilkkansa, jonka Roselius ja Tepora käsittelevät varsin ripeätahtisesti.

Kirjoittajat erittelevät varsin vakuuttavasti yhtäältä poliittisen makrotason diskursseja ja päätöksiä sekä toisaalta paikallisyhteisöjen todellisuutta. Samaan aikaan kun poliitikot meuhkasivat julkisuudessa ja Arkadianmäellä, suuri osa siirtoväestä ja heidät vastaanottaneista paikallisyhteisöjen jäsenistä yritti yksinkertaisesti vain tulla toimeen ja selviytyä vaikeissa tilanteissa. Aikalaisaineistoista välittyy silti osapuolten hermojen kireys ja se, kuinka yksittäistapauksista saatiin usein aikaan kova meteli. Samalla sekä aikaa myöhemmin muistelleiden että aikalaisten näkemykset ovat tavallisesti hyvin erilaisia kuin poliitikkojen tai muiden silmäättelevien lausunnoista voisi päätellä.

Kirjoittajat eivät kuitenkaan peittele todellisia ongelmia ja toteavat, että toisinaan syitä oli niin vastaanottajissa kuin tulijoissakin. Heidän mukaansa ”niin karjalainen kuin lappilainen siirtoväki huomasi, että heillä helposti teetettiin ilmaista tai puoli-ilmaista työtä” (s. 160). Myös aivan konkreettisia ymmärryksen liittyneitä vaikeuksia esiintyi yleisesti kaikkialla tutkimusalueilla: Länsi-Uudellamaalla terijokelaiset eivät ymmärtäneet ruotsia ja Pohjanmaalla karjalaisten murre erosi merkittävästi pohjalaisten suomesta ja niin edelleen. Kenties erikoisin tilanne koettiin lähes yksinomaan ruotsinkielisen väestön asuttamalla Kemiön saarella, jonne vuonna 1940 saapui Muolaan Kyyrölän venäjänkielisiä ortodokseja (esimerkiksi s. 132, 135 162).

Teoksen monista kiinnostavista havainnoista voidaan tässä mainita vain muutama. Tämän päivän Suomi olisi hyvin erilainen, jos olisi toteutunut erityisesti J. K. Paasikiven ajama – ja jonkin aikaa myös Risto Rydin ja Väinö Tannerin kannattama – ajatus siitä, että karjalaiset olisivat talvisodan rauhan tultua jääneet vanhoille kotiseuduilleen tai vähintään voineet valita asuinpaikkansa Suomen tai Neuvostoliiton välillä. Talvisodan jälkeen puhuttiin myös ”Uudesta Viipurista”: ehdolla olivat ainakin Kotka, Lahti ja Loviisa. Tämähän ei ollut ensimmäinen kerta, kun Viipuri on ”perustettu” uudelleen: jo Uudenkaupungin rauhan (1721) jälkeen sen perillinen oli ensin Hamina ja sitten Turun rauhan (1743) jälkeen Loviisa. Myös Lappeenranta voi pitää itseään Viipurin perillisenä. Karjalan lukosta on ollut moneksi.

Pohjanmaan erityistilanne saa teoksessa varsin suuren painoarvon. Ruotsinkieliselle Pohjanmaalle saapui loppujen lopuksi varsin pieni osa siirtoväestä, sillä enimmillään syksyllä 1944 heitä oli noin 20 000, mikä vastasi reilua 15 prosenttia alueen väestöstä.

Suomenkielisten evakkojen määrä väheni ensin hitaasti, sillä vielä huhtikuussa 1945 heitä oli noin 17 000. Maanhankintalain hyväksymisen jälkeen ja siirtoväen lopullisten sijoituspaikkojen selvittyä muutos oli nopea: saman vuoden elokuussa enää kymmenisen tuhatta; vuoteen 1950 tultaessa määrä oli pudonnut noin neljään tuhanteen.

Ruotsinkieliselle Pohjanmaalle ei jäänyt paljon siirtoväkeä, mihin vaikutti sekä maanhankintalain kielipykälä että erityisesti se, että alueen tilat olivat jo lähtökohtaisesti niin pieniä, ettei niillä ollut lain mukaista velvollisuutta luovuttaa maitaan. Tilanne oli toinen Etelä-Suomen ruotsinkielisillä ja kaksikielisillä seuduilla. Siellä oli huomattavasti enemmän suuria tiloja, jotka olivat luovutusvelvollisia tai ainakin ne joutuivat osallistumaan maanhankintaan isommalla panoksella. Tutkijakaksikko arvioi, että maanluovutuksilta ”säätynyttä ruotsalaismaata” (s. 247) oli vain vähän: heidän mukaan ehkä noin 1200 karjalaista jäi asuttamatta kaikille ruotsinkielisille seuduille.

Roselius ja Tepora toteavat, että yritykset pitää kielisuhteet ennallaan olivat epärealistisia, sillä yhteiskunnan alkava rakennemuutos, teollistumisen ja kaupungistumisen kiihtyminen aiheuttivat luonnollista muuttoliikettä, joka toi aiemmin pääosin ruotsinkielisille alueille nopeasti sodan jälkeen entistä enemmän suomenkielistä väestöä. Kirjoittajat päättelevät, että yritys pitää ruotsinkielinen maaseutu kielellisesti yhtenäisenä oli samalla tavalla silmien sulkemista kuin samaan aikaan ylläpidetty pientilavaltaisuuden korostaminen.

Perusteltu näkemys kieliryhmien kohtaamisesta

Teoksen pääotsikko on herättänyt varsinkin sosiaalisessa mediassa jonkin verran keskustelua ja ainakin osa siirtokarjalaisista ja heidän jälkeläisistään lienee pahoittanut siitä mielensä. Voin – itsekin täysin karjalaistaustaisena – ymmärtää närkästystä, koska teoksessa ei juuri edes käsitellä ”invaasiota” ja kysymys ”muukalaisistakin” on tulkinnanvarainen: yksi kirjan alaluku (s. 152–162) on toki otsikoitu pääotsikon mukaisesti, mutta siinäkin esitelty maahantunkeutuminen osoittautuu pohjalaisissa sanomalehdissä lyhyesti käydyksi vaimeaksi sanasodaksi. Kirjan olisikin voinut nimetä yksinkertaisesti neutraalin alaotsikon mukaisesti.

Tekijät onnistuvat monen monituista kertaa vakuuttamaan lukijansa monitahoisella lähdekriittisellä näkökulmallaan ja käsittelytavallaan. Kirja perustuu varsin monipuoliseen lähdeaineistoon, jota kokeneet kirjoittajat ristivalottavat taitavasti. He viljelevät myös aikalaisanekdootteja, jotka osaltaan pitävät tekstin kiinnostavana. Vaikka toisinaan poiketaankin pientä tiivistystä kaivanneille sivupoluille (esimerkiksi s. 67, 127–129, 163–168, 252–257), on teksti yleensä miellyttävän tasapainoista. Kaikkinensa kirja vastaa hyvin alussa esitettyihin tavoitteisiinsa ja tuo merkittävästi lisävalaistusta käsittelemiinsä tapahtumiin ja ilmiöihin. Aapo Roseliuksen ja Tuomas Teporan teosta kotinsa jättämään joutuneen siirtoväen ja ruotsinkielisten alueiden asukkaiden kohtaamisesta voi näin suositella kaikille aihepiiristä kiinnostuneille.

**Petri Karonen, Suomen historian professori, historian ja etnologian laitos,
Jyväskylän yliopisto.**

Kirjallisuus

Kaukiainen, Yrjö & Jouko Nurmiainen (toim.). 2010. *Viipurin läänin historia VI. Karjala itärajan varjossa*. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino.

Nummela, Ilkka. 1993. *Inter arma silent revisores rationum. Toisen maailmansodan aiheuttama taloudellinen rasitus Suomessa vuosina 1939–1952*. Studia historica Jyväskyläensia 46. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4351-6>. [Haettu 28.12.2020]

Snellman, Alex. 2012. Suurtilat ja Suomen aateli 1800–1900-luvuilla. *Ennen ja nyt* 5.10.2012, <https://www.ennenjanyt.net/2012/10/suurtilat-ja-suomen-aateli-1800%E2%80%931900-luvuilla/>. [Haettu 28.12.2020]